

Výskyt a šíření HIV/AIDS v České republice v roce 2013

The prevalence and spread of HIV/AIDS in the Czech Republic in 2013

Marek Malý, Vratislav Němeček, Hana Zákoucká

Souhrn

Od roku 2002 je v ČR zaznamenáván každoročně výrazný nárůst výskytu infekce HIV. V roce 2013 bylo na základě 1,29 mil. provedených vyšetření nově zjištěno 235 případů infekce HIV u občanů ČR a cizinců s dlouhodobým pobytem (rezidentů), což představuje 4,7 násobně vyšší výskyt oproti roku 2002. Je to dosud nejvyšší roční výskyt v ČR a v relativním vyjádření odpovídá 2,24 případu na 100 000 obyvatel. Onemocnění AIDS bylo nově diagnostikováno u 26 HIV pozitivních osob. Ke konci roku 2013 bylo v ČR registrováno celkem 2122 HIV pozitivních případů, u 402 (18,9 %) z nich se rozvinulo onemocnění AIDS. Z nemocných s AIDS zemřelo 208 osob (51,7 %), dalších 89 osob s HIV infekcí zemřelo z jiné příčiny.

Dominantním způsobem přenosu HIV v ČR je sexuální přenos, který v roce 2013 tvořil 95,3 % diagnostikovaných případů. Za nárůstem počtu případů zaznamenávaným od roku 2002 stojí především přenos mezi muži majícími sex s muži, který dosáhl v roce 2013 74,9 % nových případů HIV. V této skupině jsou často zaznamenány i další sexuálně přenosné nemoci, zejména syfilis a lymfogranuloma venereum. Podíl heterosexuálně přenesených infekcí činil v roce 2013 18,7 % a 2,6 % nových případů bylo zaznamenáno u injekčních uživatelů drog. Podíl mužů z celkového počtu nových případů dlouhodobě narůstá a u nových případů v roce 2013 dosáhl 89,8 %.

Česká republika se ještě stále řadí k zemím s nízkým výskytem infekce HIV. Od roku 2002 však dochází k varujícímu setrvalému nárůstu nových případů, zejména ve skupině mužů majících sex s muži. Podíl této skupiny na nově diagnostikovaných případech infekce HIV se v ČR v posledních letech dostal nad 70 % a je jedním z nejvyšších mezi evropskými zeměmi.

Since 2002, HIV has been on the rise in the Czech Republic. In 2013, as a result of 1.29 million tests performed, 235 new cases of HIV infection were reported in Czech citizens and foreign residents which is 4.7 times as many as in 2002. It is the highest annual incidence ever reported in the Czech Republic and corresponds to an annual rate of 2.24 new cases per 100,000 population. Twenty-six HIV positives were newly diagnosed with AIDS. In the Czech Republic, a total of 2122 HIV cases were reported by December 31, 2013 and 402 (18.9%) of them developed full-blown AIDS. Overall, 208 (51.7%) of AIDS patients died and 89 more HIV positives died of other causes.

In the Czech Republic, the most frequent route of HIV transmission has been sexual contact which accounted for 95.3% of all HIV cases diagnosed in 2013. The rise of HIV cases that has been reported since 2002 is due mainly to male-to-male sexual transmission which accounted for 74.9% of new HIV cases in 2013. Men having sex with men often have also other sexually transmitted diseases, in particular syphilis and lymphogranuloma venereum. In 2013, heterosexual HIV transmission was reported in 18.7% of new HIV cases and intravenous drug use was involved in 2.6% of new HIV cases. The proportion of males in the HIV-positive population has a long-term upward trend and reached 89.9% in 2013.

Although the Czech Republic still remains a low prevalence country, HIV has been on the rise since 2002, particularly in men having sex with men. Male-to-male transmission accounts for an alarmingly growing proportion of new HIV cases: it has recently exceeded 70% and is among the highest rates reported in European countries.

Zprávy CEM (SZÚ, Praha) 2014; 23(9): 321–331.

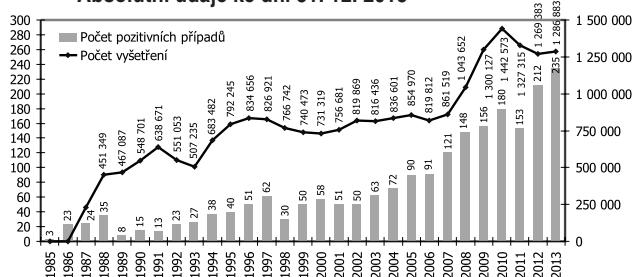
Klíčová slova: HIV, AIDS, surveillance, pohlavně přenosné nákazy
Keywords: AIDS, HIV, surveillance, sexually transmitted diseases

V roce 2013 bylo v České republice v rámci systému surveillance provedeno a ohlášeno celkem 1 286 883 **vyšetření na přítomnost infekce HIV** u občanů České republiky a rezidentů (tj. osob jiné než české národnosti, které mají v ČR dlouhodobý pobyt na základě víz nad 90 dní či povolení k trvalému pobytu a jsou zde zdravotně pojištěné). Tento počet je přibližně na úrovni předchozího roku

(graf 1). Asi tři čtvrtiny z celkového počtu vyšetření v posledních letech představují povinná vyšetření dárců krve, plasmy, orgánů a tkání, v rámci nichž počínaje rokem 2008 podstatnou část tvoří vyšetření provedená v plasmaferetických centrech. Zhruba 9 % vyšetření připadá na screening těhotných žen.

V Národní referenční laboratoři pro HIV/AIDS bylo v roce 2013 evidováno **235 nových případů infekce HIV**, což je o 10,8 % více než v předchozím roce. Byla tak dosažena úroveň 2,24 nových případů na 100 000 obyvatel. Jde o nejvyšší roční počet v historii sledování od roku 1985 a pokračuje jím dlouhodobý trend setrvalého nárůstu počtu případů, který vedl od roku 2002 k více než čtyřnásob-

Graf 1: POČET VYŠETŘENÍ A POČET HIV+ V ČR v jednotlivých letech (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem) Absolutní údaje ke dni 31. 12. 2013

nému zvýšení (**graf 1**). Podrobný rozklad počtu vyšetření a pozitivních případů v roce 2013 podle důvodu vyšetření a způsobu přenosu HIV infekce uvádí **tabulka 1**.

Mezi novými případy HIV bylo 170 českých občanů a 65 rezidentů, kteří tak tvoří více než čtvrtinu (27,7 %). Mezi rezidenty jsou nejvíce zastoupeni Slováci (19) a Ukrajinci (10). Další pocházejí zejména z Polska (8), Ruska (5), Vietnamu (5) a Běloruska (3). Deset pacientů o své HIV pozitivitě již vědělo, neboť byli testováni v zahraničí. Mezi nově diagnostikovanými bylo 211 mužů a 24 (10,2 %) žen.

Průměrný věk nových případů byl u mužů 35,1 a u žen 38,1 roku, což jsou, zejména u žen, poněkud vyšší hodnoty než v minulých letech. Věkové rozpětí od 18 do 64 let u mužů, a od 21 až 60 let u žen. Ve věkové kategorii 20–29 let bylo 60 (28,4 %) mužů a 6 (25,0 %) žen, v kategorii 30–39 let 105 (49,8 %) mužů a 9 (37,5 %) žen.

Rozložení případů infekce HIV nově zachycených v roce 2013 podle pravděpodobného způsobu přenosu a pohlaví uvádí **tabulka 2**. Muži mající sex s muži (176 mužů, z nichž 15 uvádí styk s muži i ženami) tvoří téměř tři čtvrtiny (74,9 %) nových případů. I u všech 4 mužů v kombinované kategorii mužů majících sex s muži a užívajících injekční drogy se jako pravděpodobnější jeví přenos sexuální cestou. Dohromady se tedy jedná o 180 mužů majících sex s muži (76,6% ze všech nových případů). Heterosexuální přenos byl zjištěn u 18,7 % případů, v nichž jsou stejným dílem zastoupena obě pohlaví. Stejně jako v předchozích letech byl i v roce 2013 jednoznačně dominantním způsobem přenosu přenos sexuální cestou, jenž se týká 95,3 % nemocných. Přenos při injekčním užívání drog byl zaznamenán u 2,6 % z nově identifikovaných případů, a to u 2 žen a 4 mužů. Kromě toho mají další tři pacienti injekční užívání drog uvedeno v anamnéze, ale k přenosu infekce u nich nejspíše došlo sexuální cestou. Způsob přenosu zůstal neobjasněný u pěti pacientů, z nichž dva zemřeli bezprostředně po zjištění diagnózy HIV a tři odmítli sdělit potřebné informace. Souhrnně lze říci, že mezi muži zcela jasně převažoval homosexuální styk jako způsob přenosu (180 z 211 mužů, tj. 85,3 %), zatímco mezi ženami převažoval přenos heterosexuálním stykem (22 ze 24 žen, tj. 92,7 %).

Dosud se 15 z 235 nových HIV pozitivních nedostavilo do žádného AIDS centra a nejsou tudíž sledováni a léčeni, 7 z nich bylo na HIV infekci vyšetřeno anonymně.

U mnoha HIV pozitivních se vyskytují další sexuální přenosné nemoci, zejména syfilis, kapavka a venerický lymfogranulom. U 31 nových pacientů byla zaznamenána ko-infekce syfilis, dalších 13 mělo syfilis v anamnéze.

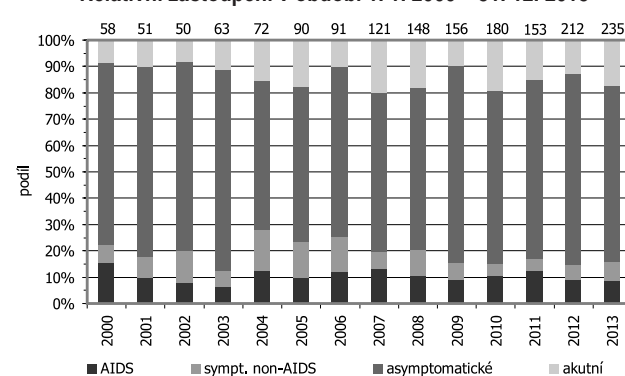
Geografické rozložení případů HIV infekce nově zjištěných v r. 2013 podle okresu a kraje obvyklého bydliště (trvalého či přechodného) v době první laboratorní diagnózy uvádí v absolutních číslech **tabulka 3**. Přes tři pětiny případů připadá na Prahu a Středočeský kraj (62,1 %). **Tabulka 4** uvádí pro jednotlivé kraje relativní počty přepočtené na 1 milion trvale žijících obyvatel.

V r. 2013 bylo nově diagnostikováno 26 případů onemocnění AIDS. Mezi nimi bylo 21 mužů a 5 žen, resp. 12 občanů ČR a 14 residentů. Zhruba čtyři pětiny nových případů AIDS (21, tj. 80,8 %) tvoří pacienti, kteří byli diagnostikováni jako HIV pozitivní až v roce 2013 a hned při zachytu u nich byla stanovena diagnóza AIDS. Důvodem vyšetření u naprosté většiny z nich byly klinické příznaky, výjimečně vlastní žádost. Většina (12) z nich jsou rezidenti, zejména z Vietnamu a Ukrajiny, ale i z Polska, Ruska a Thajska. U těchto případů pozdního zachytu HIV byla nejvíce zastoupena diagnóza pneumocystové pneumonie (12 případů), ve 3 případech se jednalo o Kaposiho sarkom, ve 2 o syndrom chátřání. U zbývajících 5 nemocných s nově rozvinutým onemocněním AIDS byla HIV pozitivita zjištěna v rozmezí let 2001–2012 a mezi onemocněními indikujícími AIDS byla dvakrát kandidóza jícnu, Kaposiho sarkom, toxoplasmóza mozku a lymfom mozku.

Graf 2 charakterizuje zastoupení stadií infekce v době první diagnózy HIV v posledních letech. V roce 2013 bylo zachyceno ve stadiu AIDS 21 případů (8,9 %) a ve stadiu symptomatickém non-AIDS 16 (6,8 %). Tyto dvě skupiny (stadia B a C podle klasifikace CDC) tvoří dohromady 15,7 % a představují případy HIV, jež jsou zjištěny jednoznačně pozdě. Většina případů infekce HIV byla diagnostikována v asymptomatickém stadiu (157 osob; tj. 66,8 %) a 41 osob (17,4 %) zachytily testy krátce po nákaze ve stadiu akutní infekce. Podíl akutních infekcí je poněkud vyšší než v předchozích letech.

Graf 3 klasifikuje pacienty do kategorií podle počtu CD4+ T-lymfocytů v mm³ krve v době zjištění HIV pozitivivity a je určitým doplňkem k předchozímu grafu. Do hodnocení jsou zahrnuti pouze pacienti, u nichž je údaj k dispozici. Chybějící údaje se týkají hlavně nemocných, kteří se nedostavili do žádného z klinických pracovišť (AIDS center), či zemřeli krátce po diagnóze HIV. Podle metodiky Evropského centra pro prevenci a kontrolu nemocí

Graf 2: NOVÉ PŘÍPADY HIV V ČR PODLE STADIA V DOBĚ ZÁCHYTU (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem) Relativní zastoupení v období 1. 1. 2000 – 31. 12. 2013

Tabulka 1: NOVÉ PŘÍPADY HIV INFEKCE A ONEMOCNĚNÍ AIDS V ČESKÉ REPUBLICE. Údaje za rok 2013.

DŮVOD VYŠETŘENÍ	Celkem vyšetřeno	Nové případy		Způsob přenosu u HIV+								
		HIV+	AIDS	HO	ID	IH	HF	TR	HT	MD	NO	NE
OSOBY VE ZVÝŠENÉM RIZIKU HIV	8120	4	2	0	1	0	0	0	2	0	0	1
Hemofilici	462	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Příjemci krve a krevních přípravků	34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Homo/bisexuálové	634	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Injekční uživatelé drog	1042	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Osoby často v zahraničí	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Promiskuitní osoby	2750	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Osoby provozující prostituci	2240	2	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0
Nápravná zařízení	957	2	2	0	1	0	0	0	0	0	0	1
KONTAKTY POZITIVNÍCH PŘÍPADŮ	193	12	0	8	0	0	0	0	4	0	0	0
Homosexuální	30	8	0	8	0	0	0	0	0	0	0	0
Heterosexuální	27	4	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0
Rodinné	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jiné	130	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KLINICKÉ PŘÍPADY	104362	89	19	61	4	2	0	0	20	0	0	2
Dermatovenerologičtí pacienti	9314	29	0	25	0	0	0	0	4	0	0	0
Psychiatři pacienti	1545	3	1	0	2	0	0	0	1	0	0	0
Dialyzovaní pacienti	6267	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
TBC pacienti	275	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pacienti s nádorovým onemocněním	3925	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Různé klinické diagnózy	83036	57	18	36	2	2	0	0	15	0	0	2
PREVENTIVNÍ VYŠETŘENÍ	69511	12	1	8	1	0	0	0	3	0	0	0
Zdravotničtí pracovníci	4051	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
Ostatní prevence	37176	3	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0
Předoperační vyšetření	28105	7	0	5	0	0	0	0	2	0	0	0
Epidemiologická surveillance	179	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VYŠETŘENÍ NA VLASTNÍ ŽÁDOST	12468	109	4	96	0	2	0	0	11	0	0	0
Pod jménem	8312	74	3	65	0	0	0	0	9	0	0	0
Anonymní	4156	35	1	31	0	2	0	0	2	0	0	0
VYŠETŘENÍ PRO MEZINÁRODNÍ CERTIFIKÁT	484	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
DÁRCI KRVE, ORGÁNŮ A TKÁNÍ	974390	6	0	3	0	0	0	0	1	0	0	2
Dárci krve	948178	5	0	3	0	0	0	0	0	0	0	2
z toho dárci krve – primodárci	50999	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Dárci orgánů a tkání	26212	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
TĚHOTNÉ ŽENY	116761	3	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0
RŮZNÉ MATERIÁLY	594	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
CELKEM	1286883	235	26	176	6	4	0	0	44	0	0	5
CIZINCI	7034	20	1	1	2	0	0	0	3	0	0	14

Způsob přenosu:

HO homosexuální / bisexuální

ID injekční uživatelé drog

IH injekční uživatelé drog + homo/bisex.

HF hemofilici

TR příjemci krve a krevních přípravků

HT heterosexuální

MD z matky na dítě

NO nozokomiální

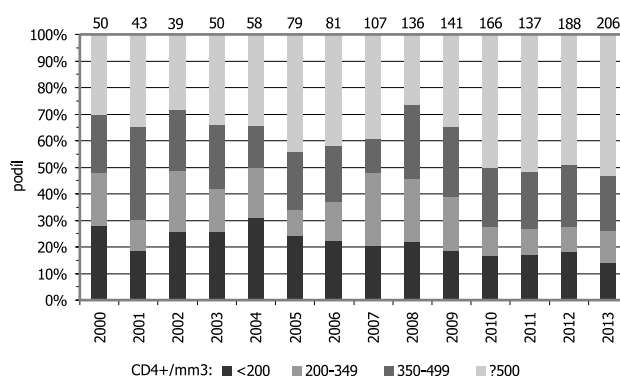
NE nezjištěný / jiný

Tabulka 2: ROZLOŽENÍ NOVÝCH PŘÍPADŮ HIV U OBYVATEL ČR A REZIDENTŮ V ROCE 2013 PODLE ZPŮSOBU PŘENOSU A POHLAVÍ

Způsob přenosu	muži	ženy	Celkem
homosexuální/bisexuální	176 (74,89 %)	0 (0,00 %)	176 (74,89 %)
heterosexuální	22 (9,36 %)	22 (9,36 %)	44 (18,72 %)
injekční užívání drog (IUD)	4 (1,70 %)	2 (0,85 %)	6 (2,55 %)
homosexuální/bisexuální + IUD	4 (1,70 %)	0 (0,00 %)	4 (1,70 %)
nezjištěný/neznámý	5 (2,13 %)	0 (0,00 %)	5 (2,13 %)
Celkem	211 (89,79 %)	24 (10,21 %)	235 (100,00 %)

Procenta v tabulce vyjadřují podíl dané kategorie z celkového počtu případů.

**Graf 3: ROZDĚLENÍ HIV+ PŘÍPADŮ PODLE POČTU CD4+ T-LYMFOCYTŮ V DOBĚ DIAGNÓZY HIV (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem, u nichž je hodnota k dispozici)
Údaje za období 1. 1. 2000 – 31. 12. 2013**

Tabulka 3: NOVÉ PŘÍPADY HIV INFEKCE V ČESKÉ REPUBLICE PODLE REGIONU, ZPŮSOBU PŘENOSU A POHLAVÍ. Údaje za rok 2013 (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)

KRAJ / OKRES*	ZPŮSOB PŘENOSU A POHLAVÍ								CELKEM		
	HO	ID	IH	TR	HT	MD	NO	NE	celkem	muži	ženy
Hlavní město Praha	97M	4M	1M	0	13M 5Ž	0	0	4M	124	119	5
Středočeský kraj	19M	0	0	0	3Ž	0	0	0	22	19	3
Benešov	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Beroun	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Kladno	3M	0	0	0	1Ž	0	0	0	4	3	1
Kutná Hora	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Mělník	3M	0	0	0	0	0	0	0	3	3	0
Mladá Boleslav	2M	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0
Nymburk	2M	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0
Praha-východ	1M	0	0	0	1Ž	0	0	0	2	1	1
Praha-západ	2M	0	0	0	1Ž	0	0	0	3	2	1
Příbram	2M	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0
Rakovník	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Jihočeský kraj	4M	0	0	0	2M 2Ž	0	0	0	8	6	2
České Budějovice	2M	0	0	0	1Ž	0	0	0	3	2	1
Český Krumlov	0	0	0	0	1M	0	0	0	1	1	0
Jindřichův Hradec	1M	0	0	0	1M	0	0	0	2	2	0
Strakonice	0	0	0	0	1Ž	0	0	0	1	0	1
Tábor	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Plzeňský kraj	5M	0	0	0	0	0	0	0	5	5	0
Klatovy	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Plzeň-město	2M	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0
Plzeň-jih	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Tachov	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Karlovarský kraj	2M	0	0	0	1M 1Ž	0	0	0	4	3	1
Karlovy Vary	0	0	0	0	1M 1Ž	0	0	0	2	1	1
Sokolov	2M	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0

KRAJ / OKRES*	ZPŮSOB PŘENOSU A POHLAVÍ								CELKEM		
	HO	ID	IH	TR	HT	MD	NO	NE	celkem	muži	ženy
Ústecký kraj	8M	1Ž	1M	0	1M	0	0	0	11	10	1
okres neznámý	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Děčín	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Chomutov	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Litoměřice	3M	0	0	0	1M	0	0	0	4	4	0
Most	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Teplice	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Ústí nad Labem	0	1Ž	1M	0	0	0	0	0	2	1	1
Liberecký kraj	2M	1Ž	0	0	1M 2Ž	0	0	0	6	3	3
Jablonec nad Nisou	0	1Ž	0	0	1Ž	0	0	0	2	0	2
Liberec	2M	0	0	0	1M 1Ž	0	0	0	4	3	1
Královéhradecký kraj	3M	0	0	0	1M 2Ž	0	0	0	6	4	2
Hradec Králové	2M	0	0	0	1Ž	0	0	0	3	2	1
Trutnov	1M	0	0	0	1M 1Ž	0	0	0	3	2	1
Pardubický kraj	6M	0	0	0	1M 2Ž	0	0	0	9	7	2
Chrudim	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Pardubice	2M	0	0	0	1M 2Ž	0	0	0	5	3	2
Svitavy	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Ústí nad Orlicí	2M	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0
Kraj Vysočina	2M	0	0	0	1Ž	0	0	0	3	2	1
Havlíčkův Brod	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Žďár nad Sázavou	1M	0	0	0	1Ž	0	0	0	2	1	1
Jihomoravský kraj	12M	0	0	0	1M 2Ž	0	0	1M	16	14	2
Blansko	0	0	0	0	1Ž	0	0	0	1	0	1
Brno-město	9M	0	0	0	1M 1Ž	0	0	1M	12	11	1
Brno-venkov	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Břeclav	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Znojmo	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Olomoucký kraj	4M	0	1M	0	1M	0	0	0	6	6	0
Olomouc	0	0	1M	0	1M	0	0	0	2	2	0
Prostějov	4M	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0
Zlínský kraj	4M	0	0	0	0	0	0	0	4	4	0
Kroměříž	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Vsetín	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Zlín	2M	0	0	0	0	0	0	0	2	2	0
Moravskoslezský kraj	8M	0	1M	0	2Ž	0	0	0	11	9	2
okres neznámý	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Bruntál	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Karviná	1M	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0
Nový Jičín	1M	0	0	0	1Ž	0	0	0	2	1	1
Opava	1M	0	0	0	1Ž	0	0	0	2	1	1
Ostrava-město	3M	0	1M	0	0	0	0	0	4	4	0
CELKEM	176M	4M 2Ž	4M	0	22M 22Ž	0	0	5M	235	211	24

VYSVĚTLIVKY: Pohlaví: M – muž, Ž – žena. Způsob přenosu: HO – homosexuální/bisexuální; ID – injekční uživatelé drog; IH – injekční uživatelé drog + homo/bisex.; TR – příjemci krve a krevních přípravků; HT – heterosexuální; MD – z matky na dítě; NO – nozokomiální; NE – nejištěný/jiný. **Kraj/okres:** obvyklé bydliště (trvalé či přechodné) v době prvního záchytu HIV/AIDS. * Uváděny jsou jen okresy, v nichž byly v roce 2013 identifikovány nové případy HIV.

**Tabulka 4: NOVÉ PŘÍPADY HIV INFEKCE V ČESKÉ REPUBLICE
PODLE REGIONU. Údaje za rok 2013
(Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)**

kraj	abs. počet	rel. na 1 mil. obyvatel
Hlavní město Praha	124	99,6
Středočeský kraj	22	17,0
Jihočeský kraj	8	12,6
Plzeňský kraj	5	8,7
Karlovarský kraj	4	13,3
Ústecký kraj	11	13,3
Liberecký kraj	6	13,7
Královéhradecký kraj	6	10,9
Pardubický kraj	9	17,4
Kraj Vysočina	3	5,9
Jihomoravský kraj	16	13,7
Olomoucký kraj	6	9,4
Zlínský kraj	4	6,8
Moravskoslezský kraj	11	9,0
CELKEM ČR	235	22,4

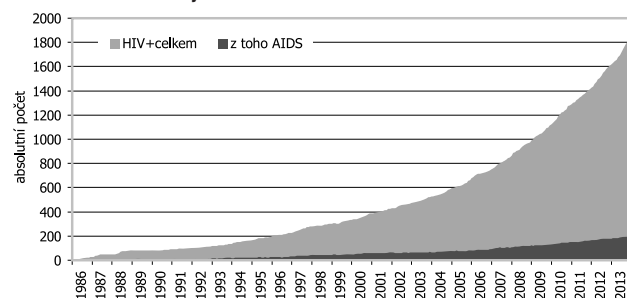
(ECDC) jsou pacienti s počty CD4 buněk pod 350 považováni za pozdě diagnostikované. V roce 2013 tvořili takoví pacienti mezi novými případy asi čtvrtinu.

V roce 2013 **zemřelo ve stadiu AIDS** 12 nemocných (10 mužů, 2 ženy) ve věku 23–63 let, z nich u 2 nebyl AIDS bezprostřední příčinou úmrtí. Další 6 HIV pozitivních mužů ve věku 32–64 let zemřelo z jiné příčiny (zhoubný novotvar, sebepoškození, autonehoda). Průměrný věk 18 zemřelých byl 41,8 roku.

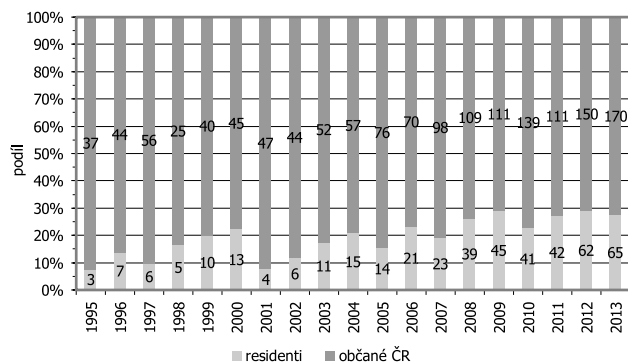
Počty úmrtí jsou nízké v porovnání s počty nových případů. Počet osob žijících s HIV v České republice proto vzrostl v průběhu roku na 1825, z toho je 194 žijících nemocných s AIDS (**graf 4**).

Kumulativně bylo v ČR za celé dosavadní období sledování 1. 10. 1985 – 31. 12. 2013 registrováno 2122 případů HIV/AIDS. Z nich je 441 (20,8 %) rezidentů, kteří nejčastěji pocházejí z Ukrajiny (109 osob, tj. 24,7 % všech rezidentů), Slovenska (90, tj. 20,4 %), Vietnamu (43), Polska (26) a Ruska (25). Zastoupení rezidentů je v posledních 5 letech vyšší než dříve (**graf 5**) a dosahuje za toto období 27,2 %. Věkové rozložení při diagnóze HIV je uvedeno v **tabulce 5**.

**Graf 4: OSOBY ŽIJÍCÍ S HIV/AIDS V ČR
(Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
Měsíční údaje ke dni 31. 12. 2013**

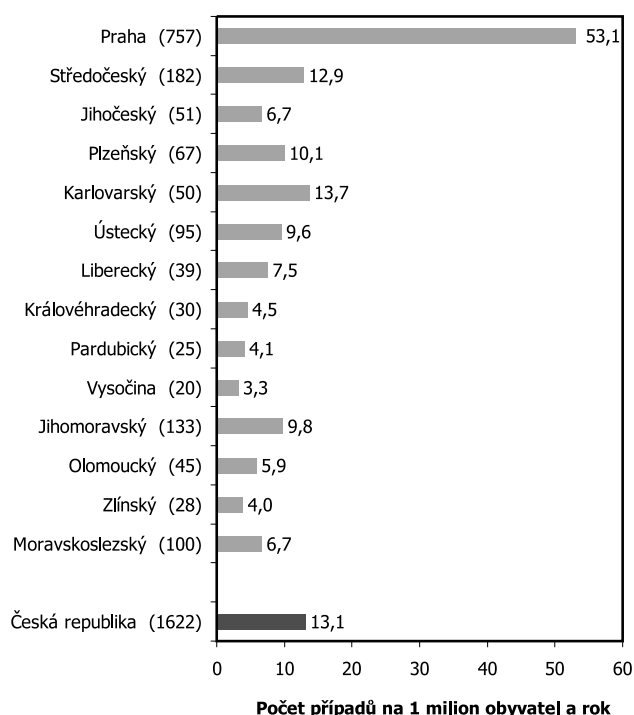
**Graf 5: NOVÉ PŘÍPADY HIV V ČR PODLE ZEMĚ PŮVODU
(Občané ČR a cizinci s dlouhodobým pobytem)
Relativní zastoupení v období 1. 1. 1995 – 31. 12. 2013**

Relativní výskyt případů v jednotlivých krajích v posledních letech v přepočtu na milion obyvatel a jeden rok charakterizuje **graf 6**. Případy jsou zařazovány do krajů podle obvyklého místa bydliště v době první diagnózy HIV, zařazení tudíž nemusí korespondovat s aktuálním bydlištěm (mnozí využívají trvalé i přechodné bydliště). Nejvíce případů se jednoznačně koncentruje v Praze. Z pohledu relativních údajů je vyšší výskyt dále zaznamenáván v Karlovarském kraji a krajích v okolí největších měst, tedy Středočeském, Plzeňském, Jihomoravském a Ústeckém. Nejméně případů vzhledem k počtu obyvatel vykazují kraje Královéhradecký, Zlínský, Pardubický a Vysočina.

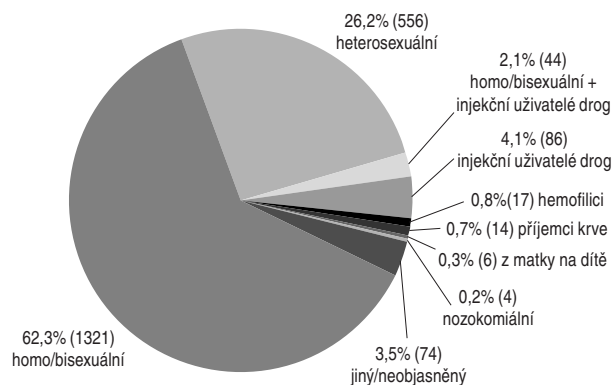
Nejčastějším způsobem přenosu HIV/AIDS je v ČR dlouhodobě sexuální styk (**graf 7**). Výrazně převažuje homosexuální/bisexuální styk, který byl zaznamenán kumulativně u 62,3 % HIV infekcí zjištěných v ČR a u dalších

**Graf 6: ROZDĚLENÍ HIV POZITIVNÍCH PŘÍPADŮ V ČR
PODLE KRAJE BYDLIŠTĚ V DOBĚ PRVNÍ DIAGNÓZY HIV
(Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
Kumulativní údaje za období 2001 – 2013**

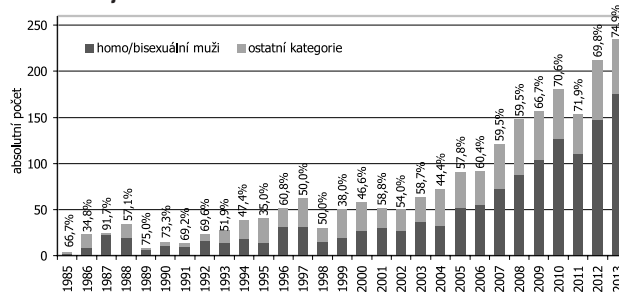
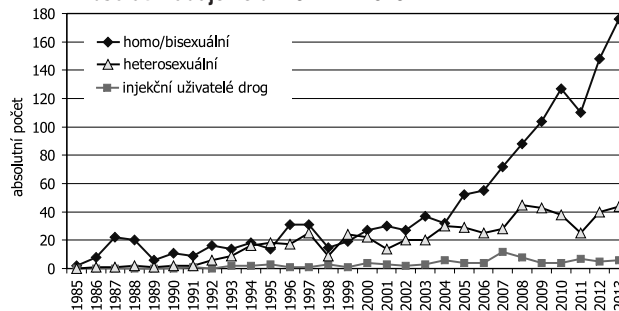

Tabulka 5: HIV POZITIVNÍ PŘÍPADY V ČR PODLE POHLAVÍ A VĚKU
 (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem). Kumulativní údaje ke dni 31. 12. 2013.

Věková skupina	Věk při první diagnóze HIV+			Věk při první diagnóze AIDS			Současný věk osob žijících s HIV/AIDS			Věk HIV+ osob při úmrtí (všechna stadia)		
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
0-4	3	3	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5-9	3	1	4	0	0	0	1	1	2	1	0	1
10-14	6	0	6	0	0	0	2	1	3	0	0	0
15-19	44	28	72	3	1	4	3	1	4	1	0	1
20-24	251	91	342	15	4	19	63	13	76	12	1	13
25-29	369	80	449	46	13	59	166	35	201	22	3	25
30-34	380	69	449	70	20	90	243	79	322	46	17	63
35-39	300	33	333	66	6	72	370	78	448	46	8	54
40-44	174	23	197	38	9	47	261	47	308	31	5	36
45-49	120	10	130	40	8	48	176	20	196	30	6	36
50-54	59	10	69	23	3	26	93	17	110	24	2	26
55-59	34	6	40	15	4	19	69	8	77	11	3	14
60-	21	4	25	12	6	18	71	7	78	22	6	28
Celkem	1764	358	2122	328	74	402	1518	307	1825	246	51	297

Graf 7: ROZDĚLENÍ HIV POZITIVNÍCH PŘÍPADŮ V ČR
 PODLE ZPŮSOBU PŘENOSU
 (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
 Kumulativní údaje ke dni 31. 12. 2013

2,1 % v kombinaci s injekčním užíváním drog, heterosexuální styk tvoří 26,2 % případů. V posledních letech se podíl infekcí přenesených homo/bisexuálním stykem zvyšuje, jak ukazuje **graf 8**. Například za posledních 5 let tvoří homo/bisexuální přenos 71,0 % případů, resp. 73,2 % (po započtení kombinací s užíváním drog). Trendy ve vývoji absolutních počtů zachycených případů pro tři hlavní způsoby přenosu zobrazuje **graf 9**, úplné údaje jsou v **tabulce 6**. Od roku 2000 lze sledovat postupný nárůst počtu případů mezi muži majícími sex s muži, který se výrazně zrychlil od roku 2005. Počet heterosexuálních případů od roku 2000 rovněž vzrostl, ale po roce 2008 spíše stagnuje a kolísá. V důsledku toho klesá relativní zastoupení heterosexuálních přenosů. Zastoupení mužů a žen v jednotlivých letech popisuje **tabulka 7**.

Graf 8: HIV POZITIVNÍ PODLE ZPŮSOBU PŘENOSU
 PODÍL HOMO/BISEXUÁLNÍHO PŘENOSU
 V JEDNOTLIVÝCH LETECH
 (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
 Údaje ke dni 31. 12. 2013

Graf 9: VYBRANÉ KATEGORIE PŘENOSU HIV V ČR
 PODLE ROKU DIAGNÓZY
 (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
 Absolutní údaje ke dni 31. 12. 2013

V celém průběhu sledování bylo diagnostikováno onemocnění AIDS u 402 (18,9 %) osob (328 mužů a 74 žen), z nichž více než polovina již zemřela (208 nemocných, tj. 51,7 %; 168 mužů, 40 žen). Dalších celkově 89 HIV pozi-

**Tabulka 6: ROZDĚLENÍ HIV POZITIVNÍCH PŘÍPADŮ
PODLE ZPŮSOBU PŘENOSU
(Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
Roční údaje ke dni 31. 12. 2013**

Rok	HIV+ celkem									Celk.
	HO	ID	IH	HT	HF	TR	MD	NO	NE	
1985	2	0	0	0	1	0	0	0	0	3
1986	8	0	0	1	13	0	0	0	1	23
1987	22	0	0	1	1	0	0	0	0	24
1988	20	0	0	2	1	11	0	0	1	35
1989	6	0	0	1	0	1	0	0	0	8
1990	11	0	0	2	0	2	0	0	0	15
1991	9	1	0	2	0	0	0	0	1	13
1992	16	0	0	6	0	0	0	0	1	23
1993	14	2	0	9	0	0	0	0	2	27
1994	18	2	0	16	1	0	0	0	1	38
1995	14	3	1	18	0	0	0	0	4	40
1996	31	1	0	17	0	0	0	0	2	51
1997	31	1	2	25	0	0	1	0	2	62
1998	15	3	2	9	0	0	0	1	0	30
1999	19	1	1	24	0	0	1	1	3	50
2000	27	4	0	22	0	0	1	0	4	58
2001	30	3	2	13	0	0	0	0	3	51
2002	27	2	1	20	0	0	0	0	0	50
2003	37	3	1	20	0	0	1	0	1	63
2004	30	7	1	31	0	0	0	0	3	72
2005	52	4	1	29	0	0	0	0	4	90
2006	54	4	1	26	0	0	0	0	6	91
2007	72	12	5	28	0	0	0	0	4	121
2008	88	8	4	45	0	0	0	0	3	148
2009	103	4	3	43	0	0	0	0	3	156
2010	126	5	2	38	0	0	0	0	9	180
2011	110	7	5	24	0	0	0	1	6	153
2012	149	5	4	40	0	0	2	1	11	212
2013	176	6	4	44	0	0	0	0	5	235
Celk.	1321	86	44	556	17	14	6	4	74	2122

Způsob přenosu:

HO	homosexuální / bisexuální	HT	heterosexuální
ID	injekční uživatelé drog	MD	z matky na dítě
IH	injekční uživatelé drog + homo/bisex.	NO	nozokomiální
HF	hemofilici	NE	nezjištěný / jiný
TR	příjemci krve a krevních přípravků		

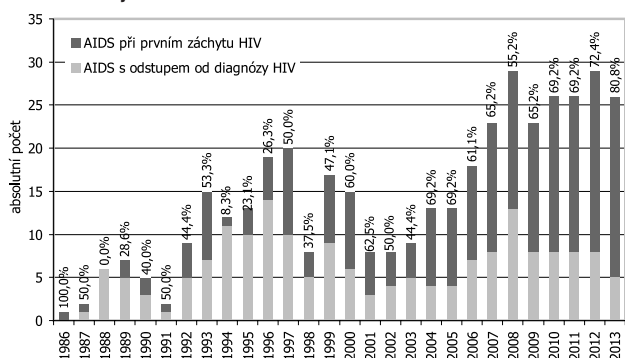
tivních osob (78 mužů a 11 žen) zemřelo z jiné příčiny ve stádiu asymptomatickém či symptomatickém non-AIDS. Věkové rozložení při diagnóze AIDS, při úmrtí a rozložení žijících osob s HIV/AIDS uvádí **tabulka 5**. Průměrný věk žijících pacientů je 39,6 roku s rozpětím 6-76 let. Průměrná doba od diagnózy HIV do současnosti je u nich 6,8 roku s maximem 28 let.

**Tabulka 7: POČTY NOVÝCH PŘÍPADŮ HIV A AIDS V ČR
V JEDNOTLIVÝCH LETECH PODLE POHLAVÍ
(Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
Roční údaje ke dni 31. 12. 2013**

Rok	HIV+			AIDS		
	muži	ženy	celk.	muži	ženy	celk.
1985	3	0	3	0	0	0
1986	22	1	23	0	1	1
1987	23	1	24	2	0	2
1988	33	2	35	6	0	6
1989	6	2	8	7	0	7
1990	14	1	15	5	0	5
1991	12	1	13	2	0	2
1992	19	4	23	9	0	9
1993	18	9	27	11	4	15
1994	30	8	38	10	2	12
1995	26	14	40	13	0	13
1996	41	10	51	18	1	19
1997	48	14	62	18	2	20
1998	23	7	30	7	1	8
1999	34	16	50	15	2	17
2000	44	14	58	13	2	15
2001	41	10	51	6	2	8
2002	39	11	50	7	1	8
2003	49	14	63	8	1	9
2004	55	17	72	11	2	13
2005	70	20	90	8	5	13
2006	72	19	91	13	5	18
2007	97	24	121	18	5	23
2008	121	27	148	22	7	29
2009	130	26	156	17	6	23
2010	159	21	180	20	6	26
2011	140	13	153	18	8	26
2012	185	27	212	23	6	29
2013	211	24	235	21	5	26
Celkem	1764	358	2122	328	74	402

Vývoj v počtech nových případů AIDS vykazuje dva vrcholy. První je v letech 1996-1997, tedy v době kolem zavedení kombinované antiretrovirové terapie (cART), která nepochybně přispěla k redukci případů v následujících letech. Druhý vrchol představuje posledních sedm let, v nichž se počty nových případů AIDS pohybují v rozmezí 23-29. Rok 2013 s 26 případy se řadí k nejvyšším od začátku sledování (**tabulka 7**). Ženy tvoří v posledních letech pětinu až třetinu případů AIDS. **Graf 10** ukazuje, že v posledních letech pouze menší část nových případů AIDS vzniká u dlouhodobě sledovaných HIV pozitivních. Většina (zhruba tři čtvrtiny) je zjištěna u pacientů, kteří byli ve stadiu AIDS již v okamžiku zjištění HIV positivity a kteří tudíž byli zachyceni pozdě.

Graf 10: STADIUM AIDS: PODÍL POZDĚ ZACHYCENÝCH PŘÍPADŮ (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
Údaje ke dni 31. 12. 2013

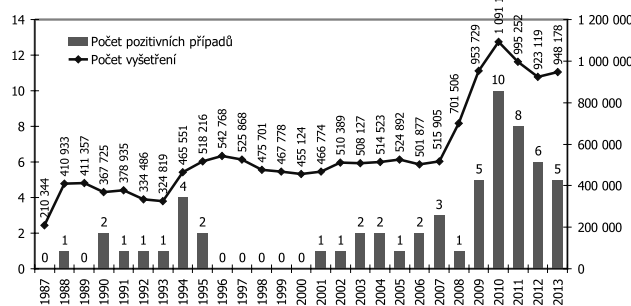
Z pohledu důvodu provedeného vyšetření HIV protilátek tvoří dlouhodobě velkou část provedených testů povinné testování krevních vzorků dárců krve a plasmy. V roce 2013 bylo celkem provedeno přibližně 950 tisíc testů u dárců krve a plasmy (**tabulka 1**), z toho asi 540 tisíc před plasmaferézou. Celkově představují odběry na odděleních transfuzní služby a v plasmaferetických centrech 73 % všech provedených testů na přítomnost HIV protilátek, a bylo při nich zjištěno 5 HIV pozitivních dárců ve věku 21–59 let (z toho 1 primodárce). Z nich 3 jsou muži mající sex s muži a u 2 způsob přenosu zůstal neobjasněný. Dva dárci byli zjištěni při odběru plné krve a tři při odběru plasmaferézou. Krev v minulosti daroval jeden další nově diagnostikovaný HIV pozitivní, ten byl ale zachycen při anonymním vyšetření na vlastní žádost, nikoli při dárcovství. Kumulativně bylo při darování krve nebo plasmy odhaleno již 59 HIV pozitivních osob (**graf 11**). Další 2 % vyšetření se týkají dárců orgánů, při nich byl zachycen 1 pozitivní.

Z celkového kumulativního počtu 2122 HIV pozitivních bylo 358 žen, což činí 16,9 %. Od roku 2005 je ročně diagnostikováno zpravidla 20–27 žen. Přes poměrně velké meziroční výkyvy lze říci, že počty žen nevykazují v poslední době rostoucí ani klesající trend. Ovšem v důsledku nárůstu případů u mužů, zejména homosexuálních, od roku 2000 výrazně kleslo relativní zastoupení žen mezi novými případy HIV, jak dokumentuje **graf 12**.

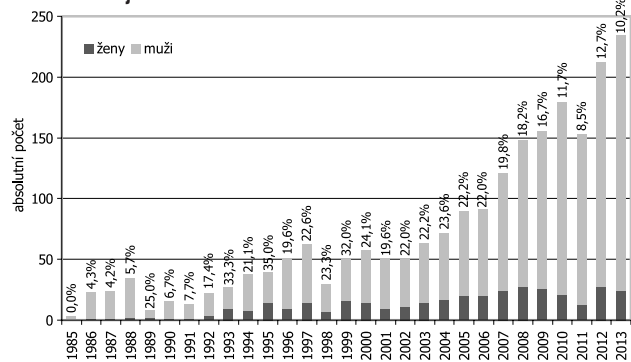
Rutinní testování gravidních žen v roce 2013 odhalilo 3 nové případy HIV infekce na základě téměř 117 000 provedených testů (9,0 % všech provedených testů) (**graf 13**). V roce 2013 se HIV pozitivním matkám narodilo 16 dětí. Čtyři matky jsou rezidentky. Jedenáct matek v době otěhotnění vědělo o své HIV pozitivitě. U žádného z novorozenců nebyl zatím prokázán přenos HIV, avšak konečné rozhodnutí o jejich HIV negativitě bude možno učinit, až se dostaví na kontrolu ve věku 18 měsíců.

Celkově byly ke konci roku 2013 známy údaje o 189 těhotenstvích 143 HIV pozitivních žen, z nichž 145 skončilo porodem, 41 umělým či spontánním potratem a tři v té době probíhala. Přitom 39 žen bylo těhotných dvakrát či třikrát. Z **grafu 13** je patrné, že prostřednictvím rutinního testování gravidních žen byla zjištěna HIV pozitivita 84 žen. Další 12 žen bylo poprvé diagnostikováno rovněž v době těhotenství, ale při testu indikovaném z jiného důvodu než gravidita. Zbývajících 93 těhotenství bylo zana-

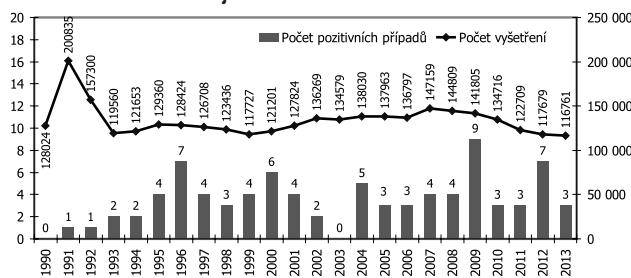
Graf 11: TESTOVÁNÍ KREVNÍCH VZORKŮ V TRANSFUZNÍ SLUŽBĚ V JEDNOTLIVÝCH LETECH (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
Absolutní údaje 1. 7. 1987 – 31. 12. 2013

Graf 12: HIV+ PODLE POHLAVÍ V ČR
PODÍL HIV+ ŽEN V JEDNOTLIVÝCH LETECH (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
Údaje ke dni 31. 12. 2013

Graf 13: RUTINNÍ TESTOVÁNÍ HIV U GRAVIDNÍCH ŽEN V JEDNOTLIVÝCH LETECH (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem)
Absolutní údaje ke dni 31. 12. 2013

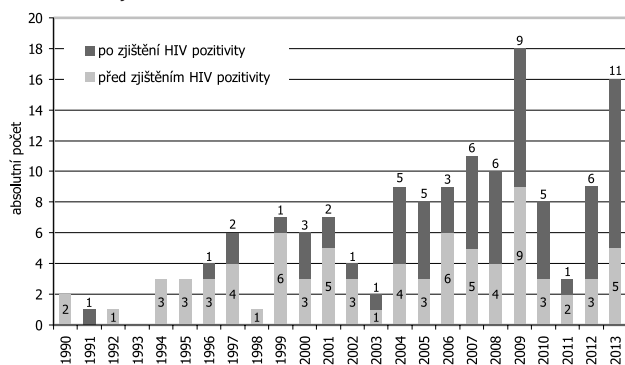
menáno u žen, které již v době otěhotnění věděly o své HIV pozitivitě. Z uvedených těhotenství se narodilo 148 dětí (3x dvojčata), z nich 69 ženám, jež o své HIV pozitivitě dlouhodobě věděly (**graf 14**). Mezi narozenými dětmi jsou 3 pozitivní, 102 negativních, u 26 nebyl HIV status dosud uzavřen (konečné rozhodnutí o jejich HIV negativitě je možno učinit až ve věku 18 měsíců na základě úplného vymizení anti-HIV protilátek) a u 17 není známý, protože děti přestaly docházet na kontrolu. Další 3 evidované HIV pozitivní děti se narodily dlouho před zjištěním HIV pozitivní matky z těhotenství, která proběhla mimo ČR, a byly v ČR diagnostikovány ve věku 4–6 let.

Z důvodu klinických příznaků bylo indikováno přibližně 105 000 vyšetření (8,1 % všech vyšetření), při nichž bylo zjištěno 89 nových případů HIV infekce (37,9 % všech

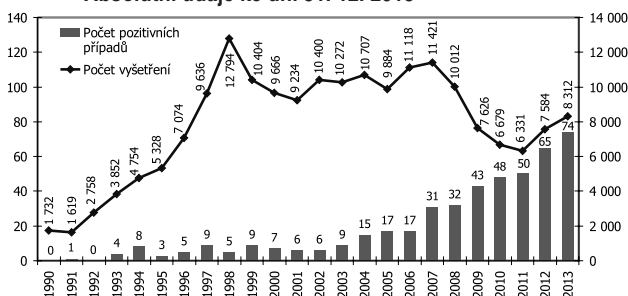
nových případů). Přitom 29 z těchto případů bylo vyšetřeno v souvislosti s diagnózou pohlavně přenosné nemoci (hlavně syfilis). Další důležité okruhy vyšetření představují preventivní vyšetření včetně předoperačních vyšetření a autotransfuzí (12 pozitivních z 69 500 vyšetření), kontakty pozitivních případů (12 pozitivních ze 193 vyšetření), osoby ve zvýšeném riziku HIV (4 pozitivní z 8 120 vyšetření).

Kromě klinických příčin je HIV pozitivita často zjištěna na základě vyšetření HIV provedených na vlastní žádost klienta. V roce 2013 bylo celkově na základě 12 468 vyšetření na vlastní žádost zachyceno 109 HIV pozitivních osob (což představuje 46,4 % všech nových případů v tomto roce). Počty případů zjištěných při neanonymním vyšetření na vlastní žádost v posledních letech rychle rostou a dosáhly úrovně 74 HIV pozitivních osob z 8312 vyšetření (graf 15), z toho 65 s homosexuální orientací a 9 s heterosexuální. Mezi 4156 osobami vyšetřenými anonymně bylo diagnostikováno 33 HIV pozitivních případů (graf 16), z nich je 31 mužů majících sex s muži, 1 heterosexuální muž a 1 žena. Pět pacientů při vyšetření na vlastní žádost uvedlo, že se k vyšetření rozhodli na základě reaktivního výsledku domácího samovyšetření rychlostem. K vyšetřením na vlastní žádost lze přiřadit i 484 vyšetření pro mezinárodní certifikát, která zůstala bez pozitivního záchytu. Vyšetření pro klinickou diagnózu, na vlastní žádost a z preventivních důvodů tvoří asi 15 % všech provedených vyšetření.

Graf 14: POČTY DĚTÍ NAROZENÝCH HIV POZITIVNÍM ŽENÁM V ČR PODLE DOBY TĚHOTENSTVÍ (Občanky ČR a cizinky s dlouhodobým pobytem) Údaje ke dni 31. 12. 2013

Graf 15: POČET VYŠETŘENÍ POD JMÉNEM NA VLASTNÍ ŽÁDOST V JEDNOTLIVÝCH LETECH (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem) Absolutní údaje ke dni 31. 12. 2013

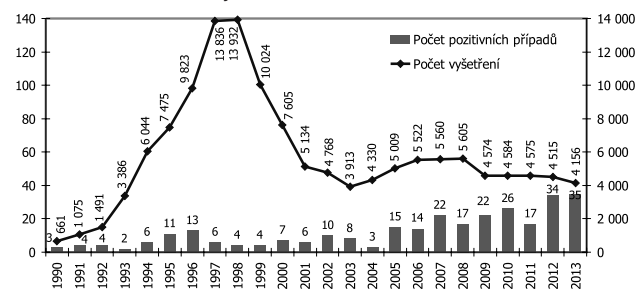

Nezanedbatelná část nových případů HIV infekce je zjištěna u osob, které byly na HIV testovány opakovaně. Například z 235 jedinců s HIV pozitivitou zjištěnou v roce 2013, bylo 72 v minulosti 1–6x negativně testováno na přítomnost HIV protilátek. Přitom 19 z nich mělo poslední negativní test až v roce 2013 a 20 v roce 2012.

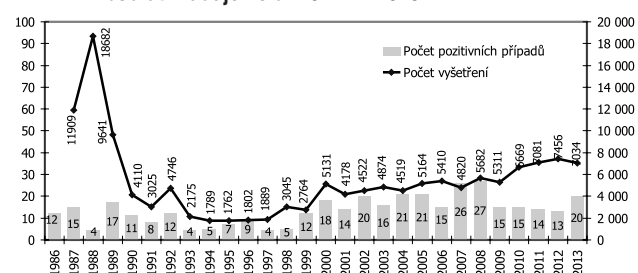
Všechny dosud uvedené údaje se týkají občanů ČR a rezidentů. Kromě nich jsou v ČR každoročně zachyceni i HIV pozitivní cizinci s krátkodobým pobytem, v posledních letech zhruba 15–20 ročně. Za celé období sledování bylo v ČR diagnostikováno 380 pozitivních cizinců, mezi nimiž převažují občané z východní Evropy (127), subsaharské Afriky (106) a střední a západní Evropy (92). V roce 2013 bylo na základě 7034 vyšetření identifikováno 20 HIV pozitivních cizinců (graf 17). Mezi nimi byli zejména občané Ruska (4), Ukrajiny (3), Ghany (2), Německa (2), Slovenska (2) a Tuniska (2). V období let 2001–2013 dominují mezi zachycenými cizinci Ukrajinci (65 osob), s odstupem následují Rusové (21), Slovinci (17), Vietnamci (15) a Nigrijci (12).

Údaje o výskytu a šíření HIV/AIDS v České republice jsou průběžně aktualizovány a doplňovány v souvislosti s dohledáváním chybějících informací. Jsou zveřejňovány na stránkách Státního zdravotního ústavu (<http://www.szu.cz/tema/prevence/roci-zpravy-o-vyskytu-a-sireni-hiv-aids-v-cr>). Celosvětové údaje jsou k dispozici na stránkách WHO (<http://www.who.int/hiv/data/>), případně UNAIDS (<http://www.unaids.org/en/data-analysis/datatools/aidsinfo/>). Zprávy o surveillance HIV/AIDS v Evropě lze nalézt na stránkách ECDC, zatím poslední je za rok 2012 (<http://www.ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/hiv-aids-surveillance-report-2012-20131127.pdf>).

Graf 16: POČET ANONYMNÍCH VYŠETŘENÍ NA VLASTNÍ ŽÁDOST V JEDNOTLIVÝCH LETECH (Občané ČR a cizinci s trvalým pobytem) Absolutní údaje ke dni 31. 12. 2013

Graf 17: POČET VYŠETŘENÍ A POČET HIV+ CIZINCŮ V ČR V JEDNOTLIVÝCH LETECH Absolutní údaje ke dni 31. 12. 2013

ZÁVĚR

Od roku 2002 je v ČR zaznamenáván každoročně výrazný nárůst výskytu infekce HIV, za nímž stojí především přenos mezi muži majícími sex s muži. Jeho podíl mezi novými případy roku z 2013 dosáhl tří čtvrtin, což je výrazně více než dříve. Zastoupení heterosexuálního přenosu kolísá v posledních letech mírně pod úrovní 20 %. I když Česká republika zůstává zemí s relativně nízkým výskytem HIV/AIDS v rámci světa i Evropy, trend vývoje je jednoznačně nepříznivý.

PODĚKOVÁNÍ

Autoři děkují pracovníkům všech 7 AIDS center a spolupracujících nevládních organizací a spolupracovníkům z NRL pro HIV/AIDS, bez jejichž přispění a podkladů by tato zpráva nemohla vzniknout.

RNDr. Marek Malý, CSc.

Oddělení biostatistiky a informatiky, SZÚ

RNDr. Vratislav Němeček, CSc.

MUDr. Hana Zákoucká

Oddělení sexuálně přenosných infekcí

NRL pro HIV/AIDS

SZÚ - CEM